

Promising areas of research may be: 1) the introduction of electronic evidence in criminal proceedings (concepts, types, their receipt and use in criminal proceedings); 2) enshrining at the legislative level the following terms: “cyber security”, “cyberspace”, “cybercrime”.

Key words: information, Information Technology, investigation, criminal offenses in the field of use of computers, systems and computer networks and telecommunication networks, criminal proceedings.

DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.52

УДК 343.13

Т.О. ЧАСОВА, М.А. САВЧУК

*Тетяна Олександрівна Часова, кандидат юридичних наук, доцент Академії праці, соціальних відносин і туризму, адвокат**

ORCID: 0000-0002-0293-6123

*Марина Анатоліївна Савчук, адвокат***

ORCID: 0000-0002-3467-4690

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ОСОБИ ПІД ЧАС ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Постановка проблеми. Основним із пріоритетних напрямів розвитку кримінально-процесуального законодавства в умовах сучасності є збереження прав, свобод та законних інтересів особи в кримінальному провадженні. Інститут підозри повинен поєднувати не тільки можливість на підставі зібраних доказів обґрунтовано підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, а й дотримуватись процесуальних прав осіб у кримінальному провадженні. Останнім часом особлива увага приділяється положенням кримінально-процесуального законодавства, що здійснюють неабиякий вплив на підвищення загального рівня забезпечення прав та інтересів особи, які зазнають кримінального переслідування з боку органу досудового розслідування, вручаючи особі повідомлення про підозру; оскарження повідомлення про підозру.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковою основою даної статті стали праці таких українських науковців, як Ю. Аленін, А.В. Андрейчук, Н.І. Бровко, Н. Глинська, І. Головюк, А. Дерев'яно, Л. Лобойко, Н. Максименко, С.І. Сімакова, І.І. Холондович, О. Шило, а також інших дослідників, які займались аналізом питань дотримання прав та законних інтересів особи під час повідомлення про підозру. При цьому низка питань потребує дослідження та більш детального наукового уточнення, особливо під час аналізу тематики, пов'язаної з повідомленням особі про підозру.

Виклад основного матеріалу. Процесуальний аспект повідомлення про підозру знаходить своє відображення у ст. ст. 276–279 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК)¹ та потребує вдосконалення механізмів щодо охорони прав і свобод осіб, забезпечення доступу до правосуддя, дотримання законності у кримінальному провадженні.

Інститут підозри являє собою сукупність взаємопов'язаних норм, які певною мірою забезпечують участь особи в кримінальному провадженні, але одночасно повинні забезпечувати реалізацію прав та законних інтересів особи. Підозра є твердженням органу досудового розслідування щодо взаємозв'язку між особою та кримінальним правопорушенням за допомогою процесуального закріплення. Таке твердження може ґрунтуватись лише на основі зібраних доказів у матеріалах провадження.

Конституція України визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю (ст. 3)². Держава має обов'язок створити умови для реалізації прав та законних інтересів особи. У кримінальному провадженні особі, якій повідомлено про підозру, має бути забезпечено дотримання основних конституційних положень. Набуття статусу «підозрюваної» не є підставою для утиску її прав та законних інтересів, а лише означає те, що орган досудового розслідування має підстави вважати, що особа причетна до вчинення кримінального правопорушення.

Серед основних вимог, передбачених кримінально-процесуальним законодавством, які дозволять притягнення особи до відповідальності шляхом повідомлення про підозру, слід віднести: 1) наявність ознак кримінального правопорушення; 2) притягнення в якості підозрюваного лише уповноваженою посадовою особою; 3) дотримання правильного процедурного механізму повідомлення особі про підозру; 4) відсутність сумнівів та оцінка дій особи ґрунтується на підставі зібраних доказів у кримінальному провадженні.

Сутність підозри визначається поєднанням двох її складових частин: з одного боку, – це проведення перевірки посадовими особами органу досудового розслідування відносно підозрюваної особи; з іншого –

© Т.О. Часова, М.А. Савчук, 2020

* *Tetiana Chasova, Ph.D. in Law, Associate Professor of the Academy of Labor, Social Relations and Tourism, attorney*

** *Maryna Savchuk, attorney*

надання підозрюваному можливостей реалізації їх прав та законних інтересів. У будь-якому випадку орган досудового розслідування певною мірою обмежує права підозрюваної особи. Наприклад, у частині обрання щодо особи запобіжного заходу, але такий захід не повинен порушувати прав підозрюваної особи.

Сам процесуальний документ зберігає свою форму в разі наявності усіх обов'язкових елементів: даних щодо особи, яка здійснює повідомлення про підозру; анкетні відомості особи; номер кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення; зміст підозри; кваліфікація кримінального правопорушення; виклад фактичних обставин кримінального правопорушення; права підозрюваного; підпис слідчого/прокурора, який здійснює повідомлення³.

Повідомлення особи про підозру потрібно умовно розділити на наступні етапи: 1) збирання та оцінка доказів, які дають можливість об'єктивно повідомити особу про підозру; 2) процесуальне оформлення підозри шляхом складення документів; 3) повідомлення особи, якій необхідно вручити процесуальний документ – підозру; 4) вручення підозри та роз'яснення прав і обов'язків у якості підозрюваної особи; 5) допит підозрюваного. Кожний етап має свої особливості проведення та потребує забезпечення прав і свобод особи на різних стадіях.

Дослідженню проблем, які виникають у зв'язку з повідомленням особі про підозру, приділяють увагу науковці, надаючи певні рекомендації щодо вирішення таких проблем. Ю.П. Аленін та І.В. Гловюк у науковій праці «Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення» (2014 р.) зазначають, що акт повідомлення особи про підозру має важливе значення, оскільки він служить одним із засобів забезпечення невідворотності відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а в наступному обґрунтована підозра дозволяє суду призначити таким особам справедливе покарання відповідно до характеру й тяжкості вчиненого кримінального правопорушення⁴. Науковець звертає увагу на обґрунтованість підозри як на обов'язковий елемент призначення покарання особі. Питання обґрунтованості підозри напряму стосується належності та допустимості доказів на стадії досудового розслідування.

Н. Глинська, Л. Лобойко, О. Шило у праці «Повідомлення про підозру: правомірність застосування порядку, передбаченого КПК для вручення повідомлень» (2017 р.) дійшли висновку, що акт повідомлення особи про підозру має суттєве значення як для кримінального провадження в цілому (з моменту повідомлення про підозру розпочинається стадія притягнення до кримінальної відповідальності – п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК, з цього моменту рахують строки досудового слідства – ст. 219 КПК), так і для особи, якій здійснене це повідомлення, – набуття статусу підозрюваного (ч. 1 ст. 42 КПК). Наявність в особи статусу підозрюваного є умовою для застосування щодо неї запобіжних та інших заходів забезпечення кримінального провадження, в результаті чого можуть мати місце істотні обмеження прав і свобод⁵.

Н. Максименко у статті «Поняття та правова природа підозри» (2018 р.) надала визначення терміна «підозра». Науковець зазначила, що підозрою в кримінальному процесуальному значенні слід розуміти зумовлене змістом та задачами кримінальної процесуальної діяльності та перевірене у процесі досудового розслідування, підтверджене доказами твердження органів досудового розслідування (слідчого, прокурора) про можливу причетність конкретної особи до вчинення правопорушення, що зумовлює виникнення особливих правовідносин між стороною обвинувачення та стороною захисту і має формальне вираження у процесуальному документі – повідомленні про підозру⁶.

А.І. Дерев'янку в науковій статті «Проблемні питання забезпечення права підозрюваного на захист на стадії досудового розслідування» (2019 р.) порушено питання забезпечення права підозрюваного на захист на стадії досудового розслідування. Національне законодавство, пройшовши тривалий шлях удосконалення, відображає низку елементів найкращого світового досвіду і відповідає демократичним стандартам, але не можна сказати, що воно є досконалим. А.І. Дерев'янку зазначає, що існуюча в Україні проблема обмеженості захисту в просторово-часовому вимірі знаходить свій прояв у систематичних порушеннях права на захист у кримінальному провадженні як необхідної складової справедливого судочинства⁷. Вказана позиція є актуальною, а питання забезпечення прав підозрюваного після повідомлення про підозру набуває особливого значення.

А.В. Андрейчук у роботі «Правова природа повідомлення про підозру» (2103 р.) підкреслює, що повідомлення про підозру слід розглядати з різних сторін: як інститут кримінального процесуального права; як процесуальний акт, що характеризує процесуальну діяльність; 3) як процесуальний документ, який формує зміст підозри; 4) як повідомлення у кримінальному провадженні; 5) як процесуальне рішення; 6) як етап досудового провадження⁸.

В умовах реформування кримінального законодавства привертає увагу інститут повідомлення про підозру за кримінальні проступки. Н.І. Бровко та С.І. Сімакова в науковій статті «Інститут кримінальних проступків як механізм спрощеного порядку досудового розслідування» (2020 р.) звернули увагу саме на процедурний механізм такого повідомлення, описуючи його особливості. Науковці зазначили, що письмове повідомлення про підозру в учиненні кримінального проступку складається дізнавачем за погодженням із прокурором у випадках та порядку, передбачених КПК. Спрощений порядок повідомлення про підозру дасть змогу зменшити навантаження на органи досудового розслідування та забезпечити швидке розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів⁹.

Ми погоджуємось з науковцями, що основною ідеєю розмежування кримінальних проступків та злочинів є зменшення навантаження на слідчих та створення нової категорії суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності – дізнавачів. Вказані зміни допомогли розглядати повідомлення про підозру у кримінальних про-

ступках як спрощену процедуру притягнення до кримінальної відповідальності у кримінальному провадженні.

Як зазначає І.І. Холондович у науковій статті «Підстави оскарження повідомлення про підозру у кримінальному провадженні» (2019 р.), кримінальний процесуальний закон пов'язує початкову стадію притягнення особи до кримінальної відповідальності з повідомлення про підозру, а тому визначає зазначену стадію як процесуальну дію, що є засобом забезпечення невідворотності відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення¹⁰. Науковець наголошує, що поняття «обґрунтованість підозри» для місцевих судів здебільшого визначається думкою прокурора під час обрання підозрюваному запобіжного заходу. Сама підозра має ґрунтуватись на належних та допустимих доказах, а тому згадувати про обґрунтованість такої дії слід не тільки під час обрання запобіжного заходу підозрюваному.

Висновки. Необхідно зробити висновок, що підозра – це сукупність взаємопов'язаних правових норм, які підтверджують причетність особи до кримінального правопорушення та одночасно можливість підозрюваної особи реалізувати свої права та законні інтереси. Підозра має бути закріплена за допомогою наявних процесуальних дій та рішень, які відповідають вимогам, заявленим до доказів.

Слід виділити етапи повідомлення про підозру, серед яких: збирання та оцінка доказів, які дають можливість об'єктивно повідомити особу про підозру; процесуальне оформлення підозри шляхом складення документів; повідомлення особи, якій необхідно вручити підозру; вручення підозри та роз'яснення прав і обов'язків в якості підозрюваної особи; допит підозрюваного. Розмежування етапів допомагає приділити кожному з них більше уваги та уникнути процесуальних порушень.

Особлива увага приділяється положенням кримінально-процесуального законодавства в частині забезпечення прав та законних інтересів особи під час повідомлення про підозру у кримінальному провадженні.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5941>

² Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР>

³ Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n5941>

⁴ Алєнін Ю.П., Гловюк І.В. Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50595392.pdf>

⁵ Глинська Н., Лобойко Л., Шило О. Повідомлення про підозру: правомірність застосування порядку, передбаченого КПК для вручення повідомлень. *Юридичний вісник України*. 2017. № 45.

⁶ Максименко Н. Поняття та правова природа підозри. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2018/7/30.pdf>

⁷ Дерев'яно А.І. Проблемні питання забезпечення права підозрюваного на захист на стадії досудового розслідування. *Право і суспільство*. 2019. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/4_2019/44.pdf

⁸ Андрейчук А.В. Правова природа повідомлення про підозру. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2013. Вип. 1(3). С. 259–271.

⁹ Бровко Н.І., Сімакова С.І. Інститут кримінальних проступків як механізм спрощеного порядку досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 298–301. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/74.pdf

¹⁰ Холондович І.І. Підстави оскарження повідомлення про підозру у кримінальному провадженні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 5. Т. 2. С. 263–267.

Резюме

Часова Т.О., Савчук М.А. Забезпечення прав та свобод особи під час повідомлення про підозру.

У статті приділяється увага інституту повідомлення про підозру у кримінально-процесуальному законодавстві, а саме: проблемним питанням, які виникають під час здійснення такої процесуальної дії. Зазначається, що інститут підозри повинен поєднувати не тільки можливість на підставі зібраних доказів обґрунтовано підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, а й дотримуватись процесуальних прав осіб у кримінальному провадженні. Особлива увага приділяється збереженню процесуальних прав та свобод підозрюваної особи в кримінальному провадженні.

Досліджуються вимоги, передбачені кримінально-процесуальним законодавством, які висуваються до повідомлення про підозру, серед яких дотримання правильного процедурного механізму повідомлення особі про підозру.

У науковій статті розглядаються етапи повідомлення особі про підозру та надається стисла характеристика кожному з них. По кожному етапу розкривається проблематика його проведення та надаються рекомендації щодо їх вдосконалення.

Ключові слова: досудове розслідування, повідомлення про підозру, кримінальне провадження, підозрюваний.

Резюме

Часова Т.А., Савчук М.А. Обеспечение прав и свобод личности во время сообщения о подозрении.

В статье уделяется внимание институту сообщения о подозрении в уголовно-процессуальном законодательстве, а именно: проблемным вопросам, возникающим при осуществлении такого процессуального действия. Отмечается, что институт подозрения должен сочетать не только возможность на основании собранных доказательств обоснованно подозревать лицо в совершении уголовного преступления, но и придерживаться процессуальных прав лиц в уголовном производстве. Особое внимание уделяется сохранению процессуальных прав и свобод подозреваемого лица в уголовном производстве.

Исследуются требования, предусмотренные уголовно-процессуальным законодательством, предъявляемым к уведомлению о подозрении, среди которых соблюдение правильного процедурного механизма сообщения лицу о подозрении.

В научной статье рассматриваются этапы сообщения лицу о подозрении и предоставляется их краткая характеристика. По каждому этапу раскрывается проблематика его проведения и предоставляются рекомендации по их совершенствованию.

Ключевые слова: досудебное расследование, сообщение о подозрении, уголовное производство, подозреваемый.

Summary

Tetiana Chasova, Maryna Savchuk. Ensuring the rights and freedoms of the person during the notification of suspicion.

The article draws the attention of the institute to the notification of suspicion in the criminal procedure legislation, namely: problematic issues that arise during the implementation of such procedural action. It is noted that the institution of suspicion should combine not only the possibility on the basis of the collected evidence to reasonably suspect a person of committing a criminal offense, but also to respect the procedural rights of persons in criminal proceedings. Particular attention is paid to preserving the procedural rights and freedoms of the suspect in criminal proceedings.

The institution of suspicion is a set of interrelated norms that to some extent ensure the participation of a person in criminal proceedings, but at the same time must ensure the realization of the rights and legitimate interests of the person. The essence of the suspicion is determined by a combination of its two components: on the one hand – it is an inspection by officials of the pre-trial investigation body against the suspect; on the other – providing the suspect with opportunities to exercise their rights and legitimate interests. The procedural document itself retains its form, in the presence of all mandatory elements.

The requirements provided by the criminal procedure legislation which are put forward to the message on suspicion are investigated: existence of signs of a criminal offense; involvement as a suspect may be carried out only by an authorized official; compliance with the correct procedural mechanism for notifying a person of suspicion; the absence of doubts and assessment of the person's actions is formed on the basis of evidence collected in criminal proceedings.

The scientific article considers the stages of notifying a person of suspicion and provides a brief description of each of them. Such stages should include: collection and evaluation of evidence that makes it possible to objectively inform the person of the suspicion; procedural registration of suspicion by drawing up documents; notification of the person to whom the procedural document is to be served – suspicion; handing over the suspect and explaining the rights and responsibilities as a suspect; interrogation of the suspect. At each stage the problems of its carrying out are opened and recommendations on their improvement are given.

Key words: pre-trial investigation, notification of suspicion, criminal proceedings, suspect.

DOI: 10.36695/2219-5521.3.2020.53

УДК 343.01

Л.Г. АНДРОСОВИЧ

*Любов Григорівна Андросович, викладач Національної академії Служби безпеки України**

ORCID: 0000-0003-3315-4068

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть організована злочинність у світі зазнала кардинальних змін за масштабами та змістом. Організовану злочинність слід розглядати як специфічну соціальну підсистему, яка, як і будь-яка інша злочинність, взаємодіє з іншими суспільними явищами і структурами. У випадку з організованою злочинністю у фінансовій сфері, ця взаємодія носить криміналізований характер, вона інтегрує в свою систему різні види злочинів. Міжнародне співробітництво щодо запобігання і боротьби з організованою злочинністю у фінансовій сфері є специфічною діяльністю держав та інших учасників міжнародних відносин у сфері запобігання злочинності, боротьби з усіма її проявами та визначення порядку поводження з особами, які скоїли суспільно небезпечні діяння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним із протидією організованій злочинності на міжнародному рівні, зокрема у сфері економіки, приділяли увагу провідні вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких В.С. Буркаль, М.Б. Бучко, О.М. Джужа, А.І. Долгова, С.Е. Каиржанова, О.Г. Кальман, В.В. Коваленко, В.Д. Ларичев, С.С. Чернявський та інші. Втім, питання визначення сучасних особливостей протидії організованої злочинності у фінансовій сфері залишається актуальним і потребує подальших досліджень.

Формування мети статті. Метою цієї роботи є дослідження протидії організованої злочинності у фінансовій сфері, а також аналіз нормативно-правових документів, які закріплювати норми щодо протидії даного виду злочину.

Виклад основного матеріалу. Організована злочинність у фінансовій сфері, згідно з висновком XI конгресу Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності та кримінального правосуддя (далі – Кон-

© Л.Г. Андросович, 2020

* *Lyubov Androsovych, Lecturer of the National Academy of Security Service of Ukraine*